

TARTALMI KIVOMAT

Réti Krisztina

2023

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Károly Róbert Campus

Növénytermesztési-tudományok Intézet

Gyógy- és fűszernövények felsőoktatási szakképzési szak

A HÚSOS SOM

Belső konzulens: Dr. Tury Rita

Adjunktus

Belső konzulens

intézete/tanszéke:

Környezettudományi Intézet

Talajtan tanszék

Készítette:

Réti Krisztina

Gyöngyös

2023

Szakedolgozatom témájául olyan gyógynövényt szerettem volna választani, ami nem csak Magyarországon, hanem Kínában is fellelhető.

Sinológusként a kínai kultúra több területét is kutattam már, de a kínai orvoslás, a kínai gyógynövények ismeretlenek maradtak számomra.

Idén májusban eljutottam Kína Anhui tartományába, Bozhou-ba, ahol a világ legnagyobb gyógynövény piaca található.

Bár volt egy teljes előadás a Húsos somról az előző félévben, de igazából a szakmai gyakorlatom alatt kezdtem el érdeklődni és kutakodni a növény iránt, mivel a szakmai gyakorlatomat Tiszadorogmán végeztem, egy vegyes gyümölcsösben, ahol többek között 300 tő húsos som is volt (ez jelenleg a legújabb ültetvény az országban).

A *Cornus* nemzetség 65 fajtája Amerikától, Afrikáig, Európától Ázsiáig megtalálható. Egyes helyeken (Pl. Amerikában) néhány fajtáját dísznövényként, máshol (Kínában) pedig az orvoslás alapnövényeként tartják számon.

Őshazája Közép-és Dél Európa, Kis-Ázsia, a Kaukázus környéke (itt található a legtöbb), s napjainkban termésének fogyasztása, feldolgozása is leginkább ezekben a régiókban (Törökország, Azerbajdzsán, Bulgária) a legjelentősebb, de a szomszédos Ausztriában is nagy hagyományai vannak, s itt fellelhetőek több százéves egyedek is és a másik szomszédos országban Ukrajnában, a Krim-félszigeten egy somkutató hölgy összegyűjtötte a *Cornus* nemzetség összes képviselőjét.

A som nemesítésben Lengyelország, Bulgária, Dánia jár az élen.

Hazánkban a *Cornus* nemzetség más fajtája honos, ez - a régen nagyobb jelentőséggel bíró - csonthéjas gyümölcstermő növény.

Az ókori avarok, frankok, szlávok, bolgárok már ismerték, a bolgár-török eredetű "sum" szóból ered a magyar elnevezése.

Dolgozatomban elsősorban a *Cornus mas* törtéelméről, jellemzőiről, magyarországi termesztéséről, főbb hatóanyagairól és felhasználási lehetőségeiről szól, de összehasonlítom a *Cornus mas*-t és a *Cornus officinalis*-t is, mert ez a két fajta az, amelyek gyógyhatásaikkal ősidők óta szolgálják az emberiséget.

A *Cornus mas* szakirodalma még angol nyelven is korlátozott (ugyan a dogwoodként ismert fajtáról (*Cornus sanguinea* L) sok internetes anyag található), ezért ukrán és kínai nyelvű forrásokat is felhasználok a dolgozatomban.

Több legenda is fűződik a somhoz, a világ eltérő tájairól, ezért 5 legendát mutatok be, többek között a kínaiak legendáját is.

Kínában a *Cornus officinalis* egy fontos ünnep, a Dupla Kilences Ünnep egyik főszereplője lett, mivel a kínai orvoslásban a máj és vese tisztításhoz a legtöbbször használt gyógynövény. Az egészség megőrzésével a hosszú életkor megélését segíthetjük elő, ezért lett ez az ünnep az Idősek Tiszteletének Ünnepe is.

Míg Magyarországon alig ismerik e gyümölcsöt, addig Törökországban, Bulgáriában, Grúziában a termést frissen árulják, s a törökök kedvenc csemegéje. Éretlen állapotban savanykás- fanyar ízű, érett állapotban az édes-savas íz, szilvára hasonlító íz váltja fel.

Rávilágítok arra, hogy az 1960-as években még szörpöt készítettek Magyarországon a vadon termő somból, és szabványt adnak ki a som osztályozására, azonban tíz, húsz évvel később szinte alig-alig marad vadon termő cserje az ország egyes részein.

Az okra hogy miért nem található több somültetvény Magyarországon is megpróbálom megtalálni a választ.

A növény részletes bemutatása mellett, a termesztésének sajátosságait, és az általam ellátogatott 3 ültetvény tulajdonosainak a tapasztalatait is bemutatom.

A *Cornus mas* fajtától függően - augusztus közepétől, október közepéig érik a gyümölcs, - a fán is a termések folyamatos érésben vannak, ezért az egyszerre lerázása rázógéppel, azaz nagyüzemi módszerekkel: nem lehetséges, mert folyamatos munkát igényel. Mivel a kézi munka ára -Magyarországon is- igen magas, ezért családi gazdaságok, kiskertek számára megtérülő az ültetése.

A magyarországi öt ültetvényből három ültetvényen jártam, az egyiken. Láthattam a Húsos som ültetésétől egészen a növény 25 éves koráig felmerülő problémákat is. Annak ellenére, hogy a *Cornus mas* termesztése viszonylag egyszerű, s kevés kártevője van a növénynek, legtöbbször pár általánosan felmerülő probléma okozza a legfőbb károkat.

Bár a növény a napos és meleg területet kedveli, az utóbbi nyarak szárazságát, a nap égető sugarait nehezen viseli. A levelek megpöndörödnek, megégnek, A gyümölcs gyakran szinte megsül a fán. Az időjárás kiszámíthatatlanságát megkerülve öntözése ajánlott és hogy a fény

érje a növényt, de mégis legyen védelem a nap sugarai ellen, jégáló használata segíthet az árnyékolásban.

A másik fő probléma: két ültetvénynél is felmerült a vadak károsítása. Tiszadorogmán több száz gyümölcsfát megkárosítottak a vadak és a Somligetben is hasonló probléma merült fel, addig míg le nem kerítették az ültetvényt. Ezért, hogy megvédjük a fákat - fontos az ültetvény kerítéssel való védelme.

Gyümölcse, levele, kérge már több ezer éve az ember tápláléka és gyógyszere: az emberi testre gyógyító hatással van, mert C-vitamin és az antioxidáns tartalma kiemelkedő a gyümölcsök között. Dolgozatomban a legendákon, történeteken keresztül mutatom be, hogy a világon, Európában, Amerikában és Ázsiában is hagyományokban, mondásokban, népszokásokban és az irodalmi művekben őrizték meg azt a tudást, amit jelenleg az új kutatási eredményekkel is alátámasztottak.

A Húsos som egy „csodanövény”, melyről nem hiába mondják, hogy régóta szolgálja az emberiséget, s remélhetőleg nemsokára szolgálja majd újra a magyar nép egészségét is.